

Fenyegeti-e a radikális iszlamizmus Közép-Ázsiát?

Rezümé

A tanulmány Közép-Ázsia biztonsági helyzetét tekinti át a közelmúlt észak-afganisztáni összecsapásai, az orosz haderő-átcsoportosítások, valamint az „Iszlám Állam” térnyerésének tükrében. A régió biztonságát fenyegető tényezők felvázolását követően kitér az orosz befolyás szerepére, valamint az amerikai erők afganisztáni kivonulásával jelentkező biztonsági aggályokra. Az elemzés fő célja annak vizsgálata, hogy mennyire növekedett meg az iszlámon alapuló radikalizálódás veszélye a régióban, és mennyiben beszélhetünk konstruált fenyegetésről?

Kulcsszavak: Közép-Ázsia, iszlamizmus, Afganisztán, Iszlám Állam, Oroszország

Resume:

The study examines the security situation of Central Asia regarding the recent violent clashes in northern Afghanistan, the increasing Russian military presence, and the expansion of the „Islamic State”. After presenting the most threatening issues in the region, the paper analyses the role of the Russian influence as well as the security concerns emerging after the withdrawal of U.S. troops from Afghanistan. The main purpose of our analysis is to discuss, whether the Islamist radicalisation is an increased and imminent threat to Central Asia or mainly a constructed one?

Keywords: Central Asia, Islamism, Afghanistan, Islamic State, Russia

Bevezetés

A közép-ázsiai régió kormányai az elmúlt időszakban kényelmetlenségüket fejezték ki a növekvő katonai jelenlét miatt Észak-Afganisztánban, beleértve a Talibán és az „Iszlám Állam” fokozódó jelenlétét is. Oroszország az elmúlt hónapokban komoly erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy növelje katonai jelenlétét a közép-ázsiai térségben. A Kreml aggódik amiatt, hogy a tálibok és iszlamista szélsőségesek által elkövetett erőszakhullám továbbgyűrűzhet Afganisztánból a közép-ázsiai államokba. Április 2-án a tádzsikisztáni orosz 201-es katonai bázis parancsnoka bejelentette, hogy Oroszország növelni szándékozik az ott állomásozó erőinek számát 5 900-ról 9 000 főre a következő öt évben. Moszkva és Dusanbe emellett egy

1,2 milliárd dolláros katonai segélyről is tárgyal. A közbeszédben az is felmerült, hogy 2005-ös kivonásuk után ismét orosz határőröket telepítenének a tádzsik–afgán határ védelmére. A türkmén média pedig arról számolt be, hogy Türkmenisztán is az oroszoktól kért segítséget az afgán határ megerősítéséhez. A térség államainak aggodalmát a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete (*Collective Security Treaty Organization, CSTO*) által májusban a tádzsik–afgán határon végrehajtott terrorellenes hadgyakorlat is mutatja.¹

Moszkvát azonban az Egyesült Államok afganisztáni kivonulásával összefüggő „poszt-washingtoni” korszak jelentette újfajta biztonsági kihívások mellett régebb óta fennálló, hagyományos érdekek is motiválják térségbeli jelenlétének megerősítésében: szeretné elejét venni a nyugati, illetve a kínai terjeszkedésnek hátudvarában.

A tanulmány a következőkben először röviden áttekinti a közép-ázsiai régió biztonsági helyzetét, külön kitérve Oroszországnak a térségben betöltött szerepére, valamint a közelmúlt afganisztáni eseményeire; majd ezt követően arra a kérdésre keresi a választ, hogy mennyire fenyegeti a radikális iszlamizmus elterjedése, valamint az ezen alapuló destabilizálódás a közép-ázsiai régiót; és, hogy növekedett-e a radikalizálódás veszélye a Talibán Észak-Afganisztánban elkövetett támadásaival, valamint az „Iszlám Állam” térségbeli megjelenése következtében.

A közép-ázsiai régió főbb biztonsági kihívásai – államon belüli, illetve államközi szint

A hagyományosan öt államot (Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Üzbegisztán, Türkmenisztán) magába foglaló posztszovjet közép-ázsiai régió biztonságpolitikai szempontból történő vizsgálatok a biztonság fogalmát tágan kell értelmeznünk. Bár a térséget közel sem tekinthetjük teljesen homogénnek – tekintettel az egyes országok között fennálló jelentős különbségekre –, az említett államok földrajzi helyzetük okán, valamint megközelítőleg azonos biztonsági fenyegetéseik, egymáshoz elválaszthatatlanul kapcsolódó biztonsági ügyeik révén mégis egy elkülönült regionális biztonsági komplexumot alkotnak, ami indokoltá teszi a régió egységes vizsgálatát.² A következőkben az egyes biztonsági szektorok

¹ Why Russia Will Send More Troops to Central Asia. *Stratfor*, 2015. 04. 11. in: <https://www.stratfor.com/analysis/why-russia-will-send-more-troops-central-asia>, Letöltve: 2015. 06. 15.

² A regionális biztonsági komplexumok (RSC) elméletéről bővebben lásd Barry Buzan munkásságát. A szakirodalom álláspontja megoszlik a tekintetben, hogy Közép-Ázsia önálló RSC-t alkot-e – ehhez a vitához lásd bővebben: Inomjon Bobokulov: [Central Asia as a Security Complex: Theory and Practice](#). In: *Central Asia and the Caucasus*, 2012, 13. évf. 3. sz. 105–113. o. Letöltve: 2015. 06. 27.

egy-egy jelentősebb kihívását/ kockázatát/ fenyegetését emeljük ki, nem törekedve a mindent lefedő bemutatásra.

ország	Lakosság (millió fő)	terület km ²	fe. erők (ezer fő)	GDP (mrd. dollár) PPP	GDP/ fő PPP	GDP mrd. dollár	kat. kv. (millió dollár)
Kazahsztán	17,74	2 724 900	39,0	228,7	13 000	199,9	2270
Kirgizisztán	5,50	198 500	10,9	13,1	2 400	6,4	105
Tádzsikisztán	7,80	143 100	8,8	17,6	2 200	7,5	164
Türkmenisztán	5,18	488 100	22,0	48,5	8 600	34,7	261
Üzbegisztán	28,66	447 400	48,0	103,8	3 500	51,6	1420
összesen	64,88	4 002 000	128,7	411,7	29 700	300,10	4220

A térség államainak meghatározó jellemzői (2012)

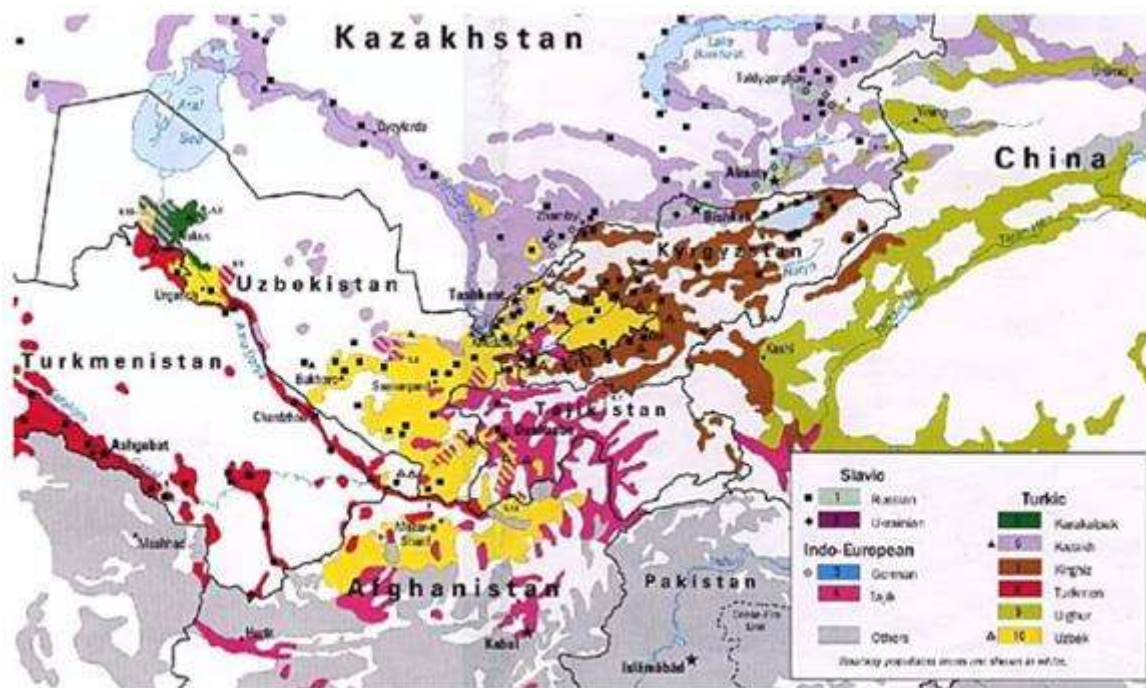
Forrás: [Honvédségi Szemle](#) 2014/4. szám, 71. o.

A közép-ázsiai térségben a hagyományos értelemben vett katonai biztonságra több területen is jelentkezhet veszély. Komoly vita tárgyát képezi például az érintett államok között a Kaszpi-tenger/tó nemzetközi jogállása, ezzel kapcsolatban a vízi határok kijelölésének kérdése. Ugyancsak ki kell emelnünk a nagy népsűrűségű és vegyes etnikumú, a tisztázatlan határok és az enklávék jelenléte miatt folyamatos határvillongásokkal terhelt Fergána-medencét, mint neuralgikus területet, amelynek mezőgazdasági termelésre alkalmas földjein három állam (Kirgizisztán, Üzbegisztán és Tádzsikisztán) osztozik.

Közép-Ázsiát biztonságpolitikailag rendkívül érzékeny régióvá teszik a szűkös erőforrások (termőföld, energia, víz). Tádzsikisztán és Kirgizisztán, a térség két leginkább instabil, energiahordozókban rendkívül szegény állama az Amu-darja és Szir-darja folyókon épített erőművel (Rogunban illetve Kambaratban) próbálja javítani a helyzetét, aminek hatásaként viszont a folyón lejjebb fekvő államok számára vízhiányt idéznek elő az (öntözés nélküli művelésre túlnyomórészt alkalmatlan) türkmén, üzbég és kazah rizs- és gyapotföldjein. A mezőgazdasági tevékenység ezen országok lakosságának egyik fő megélhetési forrása, ami tovább növeli a vízkonfliktus jelentőségének mértékét. Intő jel lehet, hogy a pazarló vízfelhasználás mára az – 1961-ben még a világ negyedik legnagyobb tavának számított – Aral-tó csaknem teljes kiszáradásához vezetett.

A 20. század elején Közép-Ázsiában még nem léteztek nemzetállamok, azokat 1924 és 1936 között a Szovjetunió hozta létre, mesterségesen gyorsítva fel a helyi lakosság etnikumokra való elkülönülését, és azok nemzetté válásának folyamatát. Tekintve, hogy a közép-ázsiai népek

a perzsa eredetű tádzsikokat leszámítva török gyökerekkel rendelkeznek, a szovjet nemzetiségi törekvés egyben egyfajta pántörök (pániszlám?) tömörülés kialakulásának megakadályozását is szolgálta. Részben a történelmi örökség, részben a fentebb említett problémák miatt a térségben rendkívüli mértékben vannak jelen etnikai feszültségek. Kirgizisztánban például 1990 után 2010-ben is pogromot hajtottak végre az üzbég kisebbség ellen, amely több száz halálos áldozattal járt.³

Közép-Ázsia etnikai térképe

A kép forrása: [Hadtudomány](#) 2013/1. elektronikus szám, 142. o.

A régió gazdasági helyzetére – a szovjet örökségből fennmaradt strukturális gondok mellett – jelenleg komoly negatív hatást gyakorol az alacsony világgpiaci kőolajár és az orosz gazdaság (részben a nyugati szankciók, részben az olajár csökkenése miatti) lelassulása. Ez utóbbi hatás jelentőségének jobb megértéséhez kiemelhetjük Tádzsikisztán helyzetét, hiszen az Oroszországban dolgozó tádzsik vendégmunkások hazautalásainak összértéke eléri az ország GDP-jének felét. A gazdaság fellendülését a hagyományosan rendkívül korrupt politikai rendszerek (a *Transparency International* indexe szerint a legjobb helyezést a közép-ázsiai országok közül 2013-ban Kazahsztán érte el, a 140. helyel⁴) sem segítik.

³ Bezdán Györgyi: Etnikai ellentétek és határviták a posztszovjet Közép-Ázsiában. In: *Hadtudomány*, 2013, 23. évf. 1. elektronikus szám. 141–153. o. in: http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus/2013_e_Bezdan_Gyorgyi.pdf, Letöltve: 2015. 06. 28.

⁴ Corruption Perceptions Index 2013. *Transparency International*. in: <https://www.transparency.org/cpi2013/results>, Letöltve: 2015. 06. 28.

Ki kell még emelnünk a különböző transznacionális fenyegetéseket (például illegális fegyver- és kábítószer-kereskedelem), amelyek növekedésére jelentős hatást gyakorol Afganisztán közelsége. A fenyegetés komolyságát mutatja, hogy a régió – alább részletesebben is vizsgált – biztonsági szervezetei (CSTO, SCO) ezeknek a kihívásoknak a kezelését legfontosabb céljaik között említik. Afganisztánból például 2010-ben körülbelül 90 tonna heroin, illetve mintegy 35-40 tonna nyers ópium – az Afganisztánban előállított kábítószer mennyiség körülbelül 25%-a – volt az, ami az úgynevezett északi útvonalon, a közép-ázsiai államokon keresztül haladt Oroszország, illetve (kisebb részben) tovább Európa irányába.⁵

Közép-Ázsia és Oroszország

A cári Oroszország a 18. századtól kezdve hódította meg a közép-ázsiai területeket, amelyek ezután az Orosz Birodalom, majd a Szovjetunió részét képezték, egészen utóbbi felbomlásáig. Moszkva azonban ezt követően is megőrizte befolyását és katonai jelenlétét a térségben. Az oroszoknak ma még mindig vannak katonai bázisai Tádzsikisztánban és Kirgizisztánban. A kirgiz katonai létesítmények közül a legjelentősebb a – 2012-ben aláírt megállapodás alapján legalább 2032-ig a területen működő – Kant légibázis, ahol 2014 elején 12 darab Szu-25-ös csatarepülőgép és 2 darab Mi-8-as szállító helikopter mellett körülbelül 400 orosz katona állomásozott.⁶ Áprilisban pedig bejelentették, hogy pilóta nélküli eszközök telepítésével erősítik tovább a bázist.⁷ Ki kell még emelnünk a Kazahsztánban található (különleges státuszú) Bajkonur űrrepülőteret is. Oroszország emellett továbbra is a közép-ázsiai államok elsődleges szállítója a katonai eszközök területén. Az „orosz medve” jelentette fenyegetéssel egyidejűleg a közös kultúra, nyelv, a szovjet katonai felszerelések ismerete mint történelmi hagyaték, valamint a földrajzi közelség tovább ösztönzi ezeket az államokat arra, hogy erős katonai kapcsolatokat tartsanak fenn Moszkvával.

Orosz vezetők a régió – illetve, lényegében a teljes orosz „közel-külföld” – fölötti befolyás gyakorlására egy nulla-összegű játékként tekintenek, részben amiatt, ahogyan az amerikai érdekeket értelmezik a térségben. Az orosz felfogás szerint az Egyesült Államok maga is egy nulla-összegű játékot játszik, amelyet jól mutatnak azon törekvései, mint például egy

⁵ Opiate flows through Northern Afghanistan and Central Asia. A Threat Assessment. *UNODC*, 2012. május. in: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Afghanistan_northern_route_2012_web.pdf, Letöltve: 2015. 06. 28.

⁶ Russia Ratifies Central Asia Base Deals. *Sputniknews*, 2013. 04. 19. in: <http://sputniknews.com/military/20130419/180732956.html>, Letöltve: 2015. 06. 29.

⁷ Russian UAVs in Kyrgyzstan “Kant” military base. *Eurasia-Online*, 2015. 04. 13. in: <http://www.eurasia-online.com/russian-uavs-in-kyrgyzstan-kant-military-base/>, Letöltve: 2016. 07. 01.

Oroszországot elkerülő energifolyosó kiépítésének terve; a nyugatbarát vezetők hatalomra kerülését célzó, úgynevezett „színes forradalmak” támogatása; illetve katonai bázisok hálózatának kiépítése a térségben.⁸

Moszkva – kihasználva az iszlám fenyegetettség légkörének növekedését – igyekszik erősíteni az együttműködést a Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetén (*Collective Security Treaty Organization*, CSTO) belül, és az egyetlen olyan katonai erőként feltüntetni a szervezetet, amely képes lehet elhárítani a veszélyt. Ezzel egyben próbálja meggyőzni a mindeddig még nem tag Türkmenisztánt, valamint a 2012-ben kilépett Üzbegisztánt, hogy lépjenek intézményi együttműködésre. Az 1992. május 15-én aláírt taskenti szerződés negyedik paragrafus a NATO-hoz hasonló kollektív védelmet biztosít a tagállamok számára. A CSTO azonban mindeddig még nem került komoly erőpróba alá, így kérdéses, mennyiben tudná ellátni a feladatát egy külső támadás esetén. A szervezet az elmúlt években mindenesetre elsősorban saját szervezésű hadgyakorlatok területén jeleskedett.

Exercise name	Country	Dates	Exercise type
<i>CSTO exercises</i>			
Boevoe Sodruzhestvo		1998–2013	Air defence forces
Yuzhnyy Shchit Sodruzhestva		1999–2002	CIS counter-insurgency
Rubezh		2004–12	Rapid deployment force counter-terrorism
Vzaimodeistvie		2009–13	Rapid reaction force
Kobalt		2010, 2013	Interior ministry counter-terrorism
Tsentr		2011	Rapid reaction force and regular Russian units
Nerushimoe Bratstvo		2012–13	Peacekeeping forces
<i>Bilateral exercises (Russia)</i>			
Air defence	Kyrgyzstan	?	Annual air defence
Combat Brotherhood	Uzbekistan	2005–06	Special forces
Yug	Kyrgyzstan	2006	Counter-terrorism table-top
Air defence	Uzbekistan	2008–?	Air defence
Tsentr	Kazakhstan	2008, 2011	Ground forces, naval forces, interior ministry
Aldaspan	Kazakhstan	2008, 2012	Airborne and aviation forces
Shygys	Kazakhstan	2011, 2013	Airborne and aviation forces
Clear Sky	Kazakhstan	2012	Air forces
Shagala	Kazakhstan	2013	Naval forces
Dostuk	Kyrgyzstan	2013	Counter-terrorism

A CSTO keretei között szervezett és az Oroszországgal való kétoldalú hadgyakorlatok

Forrás: [SIPRI](#)

⁸ Dmitry Gorenburg: US-Russian Cooperation in the Caspian. *Eurasia Policy Memo*, 136. szám. 2011. május. in: http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pepm_136.pdf, Letöltve: 2015. 06. 29.

A térség biztonságában betöltött szerepét illetően ki kell még emelnünk a Sanghaji Együttműködési Szervezetet (*Shanghai Cooperation Organisation, SCO*), melyet 2001-ben alapított Kína, Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán. Üzbegisztán kivételével a többi ország tagja volt már az 1996-ban alapított Sanghaji ötök csoportjának is. Legújabbán pedig, 2015 júliusában a szervezet elfogadta India és Pakisztán csatlakozási kérelmét, melynek köszönhetően a két állam várhatóan 2016-ban az SCO teljes jogú tagjává válik.⁹ A szervezet a „három gonosz”, a terrorizmus, szeparatizmus és extrémizmus elleni harcot tekinti legfőbb feladatának. 2003 óta közös katonai gyakorlatokat is tartanak, melyek közül tavaly augusztusban került sor az eddigi legnagyobb, öt tagállam hétezer katonáját mozgósító terrorellenes gyakorlatra Kínában.

Egyéb szereplőkről röviden: Kína és az USA

A régió (elsősorban Kazahsztán, Türkmenisztán és Üzbegisztán) energiahordozókban és színesfémekben egyedülálló gazdagsága, valamint hatalmas felvevőpiaca Moszkván kívül más szereplőket is vonz. Közép-Ázsia előkelő helyet tölt be az energiainport diverzifikálására irányuló kínai törekvésekben. Kína emellett a stabilitás fenntartásában is érdekelt, elsősorban Hszincsiang határtartományra tekintettel. 1997 óta a kínai stratégiai dokumentumok Közép-Ázsiát kiemelt jelentőségüként kezelik, és elsősorban két fő célt fogalmaznak meg: megőrizni a térséget kicsi és megosztott, Kínára fenyegetést nem jelentő államok rendszereként, amelyek ütközőzónát képeznek Kína és Oroszország között; valamint megakadályozni egy domináns állam felemelkedését Közép-Ázsiában, amely képes lehet a saját kizárólagos ellenőrzése alá vonni a régiót.¹⁰

Az Egyesült Államok számára 2001. szeptember 11. óta a térségnek – az orosz befolyás visszaszorítását célzó általános geopolitikai megfontolások mellett – Afganisztán szempontjából van elsődleges jelentősége. A háború alatt a közép-ázsiai országoknak tranzitországgként volt fő szerepük, a kivonulás időszakában pedig Afganisztán világgazdaságba történő visszaintegrálásában kellene segíteniük. Ezt a célt szolgálja például az amerikai elképzelések között először 2011-ben megjelenő Új Selyemút¹¹ projekt, amely a hagyományos

⁹ India, Pakistan become full SCO members. *The Hindu*, 2015. 07. 11. in: <http://www.thehindu.com/news/international/india-gets-full-membership-of-the-shanghai-cooperation-organisation-along-with-pakistan/article7407873.ece>, Letöltve: 2015. 07. 01.

¹⁰ Rustem Kulnazarov: New Geopolitical Role of Central Asia within Foreign Policy Interests of World Powers. *Asian Social Science*, 2015, 11. évf. 12. szám. in: <http://ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/42171>, Letöltve: 2015. 06. 25.

¹¹ U.S. Department of State. in: <http://www.state.gov/p/sca/ci/af/newsilkroad/>, Letöltve: 2015. 06. 30.

kereskedelmi útvonalak, valamint az évtizedes harcokban tönkrement infrastruktúra helyreállítását célozza. Ezen belül szakértők szerint a médiában mindeddig kevés figyelmet kapó, ugyanakkor jelentős Lápisz Lazuli Folyosó (*Lapis Lazuli Corridor*) megvalósulásának van a legreálisabb esélye. A folyosó az Északi Elosztóhálózat módosított változatának is tekinthető, amelyen keresztül a Kaszpi-tengeren és a Kaukázuson keresztül lehetne árukat eljuttatni Afganisztánból, illetve Afganisztánba.¹²

Az afganisztáni kivonulással összefüggő biztonsági aggályok

Az Egyesült Államok és a nemzetközi erők afganisztáni kivonulásával kapcsolatban rengeteg bizonytalanság fogalmazódott meg a közép-ázsiai régió államaiban. Az itt élők attól tartanak, hogy a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erők (*International Security Assistance Force*, ISAF) erők 2014. decemberi kivonásával Afganisztán még instabilabbá válik, és az afgán kormány, illetve biztonsági erők nem lesznek képesek önállóan felvenni a harcot az egyre nagyobb magabiztosságra szert tevő tálibokkal. Általános aggodalom, hogy a szélsőségesek kiképző táborokat, bázisokat hoznának létre a határ mentén. Bár a következmények elsősorban azokat az államokat érintenék, amelyeknek közös határa van Afganisztánnal (Türkmenisztán, Üzbegisztán, Tádzsikisztán), a gyakorlatban a folyamat az egész térség destabilizálódásához, elégedetlenséghez, felkelések kirobbanásához, adott esetben rezsimváltásokhoz vezethet. Az észak-afganisztáni területek vegyes etnikai összetétele pedig – a félelmek szerint – lehetővé tenné, hogy az ott élő üzbégekbe és tádzsikokba is elvessék a szektáriánus erőszak magvait, akik így könnyebben tudnák tovább terjeszteni a radikális eszméket, esetleg erőszakos cselekményeket végrehajtani hazájukban. A könnyen átjárható határokon illegálisan átáramló fegyverek, fegyverek és kábítószer, illetve az ezek eladásából származó bevételek emellett hozzájárulhatnak szélsőséges csoportok megerősödéséhez a közép-ázsiai államok határain belül, ezzel mintegy exportálva az afganisztáni polgárháborút. Bár a kutatók többsége úgy véli, hogy a Talibán alapvetően egy helyi mozgalom, amely nem érdekelt abban, hogy túllépjen Afganisztán határain, a szomszédos államokban ezek az aggodalmak továbbra is jelen vannak. Mintegy kettő- és négyezer közé teszik azoknak a harcosoknak a számát, akik a közép-ázsiai

¹² Andrew Korybko: The Hoagland-Blinken Doctrine Is Washington's Updated Plan For Central Asia (II). *Oriental Review*, 2015. 04. 13. in: <http://orientalreview.org/2015/04/13/the-hoagland-blinken-doctrine-is-washingtons-updated-plan-for-central-asia-i/>, Letöltve: 2015. 07. 03.

országokból csatlakoztak az „Iszlám Államhoz”. Az ő esetleges visszaszivárgásuk szintén aggasztó következményekkel járhat.¹³

Afganisztán északi régiójában az elmúlt hónapokban a biztonsági helyzet egyre bizonytalanabb. A tálibok 2009-ben kezdték el destabilizálni az északi tartományokat, amelyeket 2001 óta viszonylagos béke jellemezett. 2014 decemberében a tálibok elfoglalták az északi Dzsuzdzsán tartomány egyik kerületét, illetve ugyanebben a hónapban jelentették be egy kiképzőtábor létrehozását Fárjáb tartományban. 2015-ben április 24-én vette kezdetét a tálibok – immár hagyományosnak mondható, éves – tavaszi hadjárata (*Azm*, vagyis Kítartás néven), amelynek célpontjai továbbra is elsősorban az országban állomásozó külföldi katonák. A tavaszi hadjárat első napjait követően az északi Kunduz tartomány mintegy 65%-a tálibok kezére került. A 2015-ös év egyébként is az eddigi legvéresebbnek tűnik az Egyesült Államok bevonulása óta. Az év első 15 hetében 4950 afgán katona és rendőr halt meg (összehasonlítva, az előző év ugyanezen szakaszában 2900 volt ez a szám), amely mutatja, hogy az instabilitás jelentősen megnőtt az ország egész területén.¹⁴

Az ISAF erőinek afganisztáni kivonulása utáni bizonytalan biztonsági helyzetet az „Iszlám Állam” fegyvereseinek és propaganda tevékenységének megjelenése még tovább bonyolítja. Putyin elnök Afganisztánért felelős tanácsadója szerint az „Iszlám Állam” harcosai fegyveresek ezreit képezik északon a tádzsik és türkmén határ közelében. A jelenség a CSTO legutóbbi csúcstalálkozásán is kiemelt kérdésként szerepelt.¹⁵

Az „Iszlám Állam” afganisztáni megjelenéséről szóló híreket sokan eltúlzottnak tartják, noha a szervezet az elmúlt hetekben már a Kaukázusban is megvetette a lábát.¹⁶ Zafar Hasimi, az afgán elnök helyettes szóvivője június 29-én mindenesetre arról számolt be, hogy

¹³ Syria Calling: Radicalisation in Central Asia. *Crisis Group*, 2015. 01. 20. in: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/central-asia/b072-syria-calling-radicalisation-in-central-asia.pdf>, Letöltve: 2015. 06. 21.

¹⁴ Nargis Kasseniva: Relations between Afghanistan and Central Asian States after 2014. *SIPRI*, 2014. május. in: <http://books.sipri.org/files/misc/SIPRI14wcaNK.pdf>, Letöltve: 2015. 07. 01.

¹⁵ Why Russia Will Send More Troops to Central Asia. *Stratfor*, 2015. 04. 11. in: <https://www.stratfor.com/analysis/why-russia-will-send-more-troops-central-asia>, Letöltve: 2015. 06. 15.

¹⁶ Az „Iszlám Állam” szóvivője, Abu Muhammad al-Adnani június 23-án bejelentette egy új tartomány megalakítását Oroszország észak-kaukázusi területein. A szervezet ezáltal – első alkalommal fogalmazva meg konkrét területi követelést Oroszországgal szemben – már közvetlenül Moszkvát is kihívta. A „kaukázusi tartomány” élére új kormányzót neveztek ki Abu Mohammad al-Kadar személyében, és engedelmességre szólították fel a térség muszlimjait. Adnani nyilatkozata néhány nappal követte azt a bejelentést, amelyben az „Iszlám Állam” támogatói Dagesztánban, Csecsenföldön, Ingusétiában, Kabard-Balkár és Karacsáj (KBK) köztársaságokban hűséget esküdtek a magát önhatalmúlag kalifának kikiáltó Abu Bakr al-Bagdádínak. Az említett területek nagyrészt lefedik a 2007-ben alapított iszlamista szervezet, az al-Káidához kötődő Kaukázusi Emirátus területeit (a hat köztársaságból négyet). A Kaukázusi Emirátus felbomlása már hónapokkal korábban megkezdődött, mikor több parancsnoka hűséget fogadott az „Iszlám Államnak”. A folyamatot azonban felgyorsította, hogy áprilisban az orosz biztonsági erők megölték az Emirátus vezetőjét, Aliasab Kebekovot, egyfajta vezetői vákuumot idézve ezzel elő a szervezetben.

legkevesebb három afganisztáni tartományban (a keleti Nangarhar, a nyugati Faráh és a déli Hilmand tartományban) már aktívan jelen van a dzsihadista szervezet.¹⁷ Kabul elkötelezett a szélsőséges csoport kiűzése iránt, és a tálibok sem támogatják az „Iszlám Államot”. A tálib vezetés június 16-án levélben szólította fel Abu Bakr al-Bagdádit, hogy az „Iszlám Állam” szüntesse be tevékenységét az országban.¹⁸ Biztosnak Afganisztán kapcsán mindenesetre egy dolog tűnik: nehéz megjósolni, hogy a jövőben miként fognak alakulni az erőviszonyok az országban, különösen a NATO Eltökélt Támogatás (*Resolute Support*) műveletének befejeződése után.

A fenyegetettség percepcióját az Egyesült Államokból érkező hangok is erősítik. 2015 januárjában az Egyesült Államok bejelentette, hogy (a három évvel ezelőtt Üzbegisztánnal szemben bevezetett fegyverembargó ellenére) 308 darab Afganisztánból kivont MRAP (*Mine Resistant Ambush Protected*) járművet adományoz Üzbegisztánnak, hogy segítse az országot a közös biztonsági fenyegetések kezelésében, elsősorban a terrorizmus elleni küzdelemben. Ez az ügylet volt az amerikaiak eddig legnagyobb katonai eszköz felajánlása egy volt szovjet közép-ázsiai állam számára.¹⁹

Az északi-afganisztáni támadások számának emelkedése mellett azonban egyelőre nincs semmilyen konkrét bizonyíték arra nézve, hogy kiemelt veszély fenyegetné a közép-ázsiai államok határait.²⁰ Közép-Ázsiában legutóbb 1999 és 2001 között volt tapasztalható a militarizmusnak egy, az egész régióra kiterjedő nagyobb hulláma, mikor az *Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom (IBU)* támadásokat hajtott végre a Fergána-völgyben. A 9/11 utáni amerikai beavatkozás Afganisztánban azonban megtizedelte a csoportot, túlélő tagjai pedig szétszóródtak az afganisztáni-pakisztáni határvidéken.²¹

Az iszlámon alapuló radikalizálódás veszélye a régióban – eltúlzott fenyegetés?

A fent leírt eseményekkel egyidejűleg újra előtérbe kerültek azok a hangok, amelyek a iszlám veszélyre figyelmeztetnek Közép-Ázsiában. Mivel a lakosság döntő része a (szunnita) iszlám

¹⁷ Afghan Official: Islamic State Present in at Least 3 Provinces. *Military.com*, 2015. 06. 29. in: <http://www.military.com/daily-news/2015/06/29/afghan-official-islamic-state-present-in-at-least-3-provinces.html>, Letöltve: 2015. 07. 03.

¹⁸ Taliban in Afghanistan tells Islamic State to stay out of country. *The Washington Post*, 2015. 06. 16. in: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/taliban-warns-islamic-state-to-stay-out-of-afghanistan/2015/06/16/a88bafb8-1436-11e5-8457-4b431bf7ed4c_story.html, Letöltve: 2015. 06. 20.

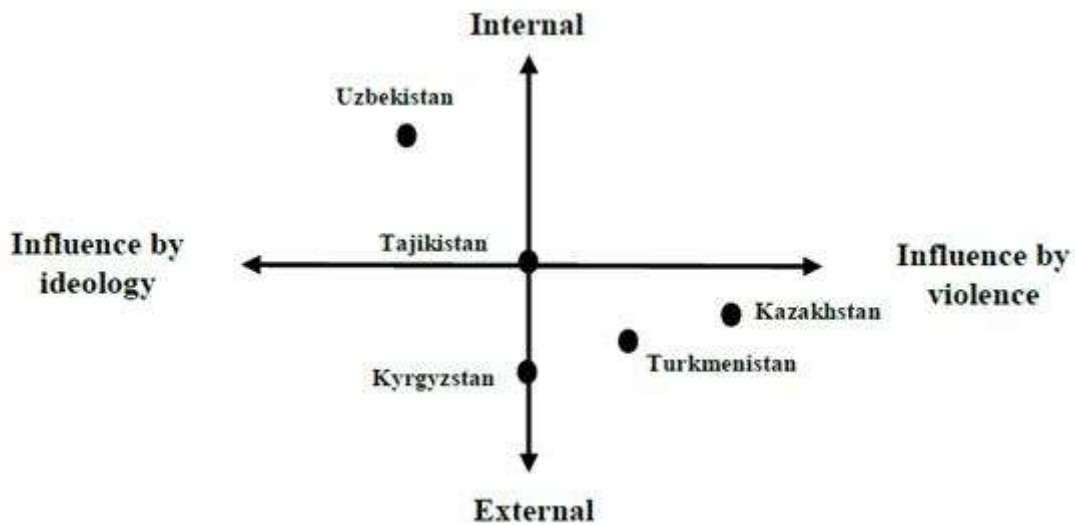
¹⁹ Joshua Kucera: No Longer Under Sanctions, Uzbekistan Gets 300 Armored Vehicles From U.S. *Eurasianet*, 2015. 01. 11. in: <http://www.eurasianet.org/node/71746>, Letöltve: 2015. 07. 01.

²⁰ *Stratfor*.

²¹ Az USA-ban és a közép-ázsiai államokban is terrorszervezetként nyilvántartott mozgalomról legutóbb akkor hallhattunk, mikor vezetője, Uszman Gozi tavaly októberben bejelentette a szervezet csatlakozását az „Iszlám Államhoz”.

vallás követője, sokan gondolták úgy, már közvetlenül a Szovjetunió felbomlását követően is, hogy a térség államai szakítanak a rájuk erőltetett, kényszerű szekularizmussal, és egyfajta iszlám fordulat következhet be, amely teret nyit az extrémizmusnak is.

Rustam Burnashev a közép-ázsiai államok stratégiai dokumentumainak, meghatározó szereplők nyilatkozatainak vizsgálata alapján egy egyszerű ábrán foglalta össze, hogy az egyes országok döntően hogyan, milyen típusúként érzékelik az iszlám jelentette kihívást. Láthatjuk, hogy a percepció az egyes államokban nem egységes.²²

Forrás: Rustam Burnashev: [Why Islamists are not the important regional security challenge for Central Asian states](#). 58. o.

Az iszlám, mint a biztonságot veszélyeztető tényező vizsgálatakor – a fenti ábrának megfelelően – el kell választanunk kívülről jövő, nemzetközi szélsőséges csoportok által motivált, valamint belülről jövő, a saját muszlim társadalmon belül alulról szerveződő; illetve katonai jellegű, valamint a politika-ideológia szintjén jelentkező kockázatokat és fenyegetéseket. El kell különítenünk továbbá az iszlámnak is legalább három szintjét: az iszlámot, mint vallást (és életformát); a politikai iszlámot (vagy iszlamizmust); és a különböző radikális eszméket, illetve ezen alapuló, erőszakos mozgalmakat.

A *Chatham House* 2014. novemberi elemzése elsősorban a belső fenyegetés szempontjából vizsgálja meg a kérdést. A cikk mellett foglal állást, hogy kevés bizonyítéka

²² Rustam Burnashev: Why Islamists are not the important regional security challenge for Central Asian states. In: ISAF's withdrawal from Afghanistan – Central-Asian perspectives on regional security, 56–65. o. 2014. június. in: https://www.academia.edu/9923096/Why_the_challenge_from_Islamists_is_not_the_most_important_regional_security_challenges_for_Central_Asian_states, Letöltve: 2015. 06. 30.

van, vagy éppen egyáltalán nincs bizonyítéka az iszlamista radikalizálódásnak Közép-Ázsiában a poszt-szovjet időszakban, amely jelenséget a média és számos kutató körében népszerű mítosznak nevez. A szerzők rámutatnak, hogy az iszlám vallásgyakorlás növekvő terjedése nem a Szovjetunió felbomlását követő új keletű jelenség, nyomait már az ötvenes években fellelhetjük a régióban. Arra is figyelmeztetnek, hogy az iszlám közel sem kapcsolható össze minden esetben a politikai radikalizálódással. Véleményük szerint nem támasztható alá egyértelmű bizonyítékokkal az a közkeletű állítás sem, mely szerint a radikalizálódás sokkal gyakrabban jelenik meg autoriter rendszerekben, ahol nagy a társadalmi szegénység. Példaként hozzák fel a nyugati társadalmakat, ahol szintén egyre több kis csoport radikalizálódásának lehetünk szemtanúi. Emellett rámutatnak más változók fontosságára is: a kilencvenes évek súlyos veszteségekkel járó tádzsik polgárháborújának esetéből például sokkal inkább azt a következtetést vonják le, hogy az extrémizmus (és nem csak iszlám szélsőségesek) megjelenése a politikai instabilitással (tehát nem a rendszer autoriter jellegével) áll ok-okozati kapcsolatban. Az elemzés szerint a közép-ázsiai államok – a Szovjetunió ateista örökségként fennmaradt – erősen szekuláris társadalmak, amelyek az iszlámot elsősorban úgy kezelik, mint a kultúra, történelem, társadalmi szokások, erkölcsös viselkedés, nem pedig a politikai mobilizáció forrása. Ezt támasztja alá például az is, hogy a *Chatham House* a közép-ázsiai államokban végzett felmérése alapján a megkérdezett emberek mindössze 2%-a ismerte a – többek között az al-Káidára is nagy hatást gyakorló – iszlám teoretikus, Szajjid Kutb nevét; a legismertebbek olyan történelmi személyek voltak, mint Ibn Szina (42%), vagy Muhammad al-Bukhári (25%). Megemlíthetjük azt is, hogy 2001 és 2013 között mindössze három olyan (összesen tizenegy halottal járó) támadást követtek el a régióban, amelyet szélsőséges muszlimokhoz köthetünk.²³

Ha viszont nincsenek egyértelmű jelei a Talibán, vagy akár az al-Káida, sem belső terrororganizációk közép-ázsiai aktivitásának, és az „Iszlám Állam” támogatottsága sem számottevően nagyobb a közép-ázsiai államokban (a csatlakozott harcosok becsült számából kiindulva), mint akár Európában; illetve, ha elfogadjuk, hogy a közép-ázsiai társadalmak kevésbé hajlamosak az extrémizmusra, akkor miért beszélhetnek mégis sokan az iszlámról a térség legnagyobb fenyegetéseként?

Rustam Burnashev fentebb említett tanulmányában az iszlám biztonságiasításának jelenségét vizsgálja Közép-Ázsiában. A biztonságiasítás (*securitization*) fogalma Barry

²³ John Heathershaw – David W. Montgomery: The Myth of Post-Soviet Muslim Radicalization in the Central Asian Republics. *Chatham House* Research Paper, 2014. november. in: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20141111PostSovietRadicalizationHeathershawMontgomeryFinal.pdf, Letöltve: 2015. 07. 03.

Buzanhoz és a nemzetközi kapcsolatok koppenhágai iskolájához kötődik, és azt a folyamatot jelöli, amelyen keresztül egy kérdés a túlélést veszélyeztető biztonsági fenyegetésként lesz definiálva – függetlenül attól, hogy objektíve, valójában létfenyegetést jelent-e –, ezáltal kikerül a normál politika menetéből, és rendkívüli intézkedések bevezetésére ad felhatalmazást.²⁴ Burnashev arra mutat rá, hogy a közép-ázsiai rezsimek által végrehajtott biztonságiasítás referens objektuma (amelynek túlélését elsősorban szavatolni törekszenek) nem az állam, vagy a társadalom, hanem maga a rezsim. Az iszlamizmus kritikája tehát nagymértékben kapcsolódik azon törekvésekhez, amelyek csökkenteni igyekeznek azoknak a különböző ideológiáknak a számát, amelyek versenyezhetnének a domináns diskurzussal; más szóval, a céljuk, hogy megvédjék a rezsimeket (és az államhatalmat) a versenytől. Mivel ugyanis a jelenlegi rezsimek nem képesek hatékony stratégiával előállni az államok megoldatlan belső problémáinak kezelésére (szegénység, munkanélküliség, korrupció, stb.), az emberek idővel más alternatívákat, új politikai, gazdasági-társadalmi és identifikációs modelleket kezdenek el keresni. A társadalmi és vallási tényezőket integráló iszlám pedig vonzó alternatívának tűnhet. Burnashev szerint ez a legfőbb oka annak, hogy a domináns biztonsági diskurzus részeként a legjelentősebb biztonsági fenyegetésként igyekeznek feltüntetni az iszlámot Közép-Ázsiában.²⁵ A politikai vetélytársak semlegesítését célzó iszlám ellenes retorika működőképessége legutóbb Tádzsikisztánban bizonyított, ahol a kormánypárt sikeresen egybemosta az „Iszlám Állam” által jelentett fenyegetést a legnagyobb ellenzéki párt, az Iszlám Újjászületés Pártjának tevékenységével, aminek következtében a párt 15 év óta először egyetlen helyet sem tudott megszerezni a márciusi parlamenti választásokon.²⁶

A radikális iszlám fenyegetés atmoszférája megadja az egyébként is autoriter rezsimek számára a legitimitást, hogy a terrorveszélyre való hivatkozással még tovább korlátozzák a civil, politikai és média jogokat. Különösen jó ürügyet jelenthet a hazai biztonsági intézkedések szigorítására olyan időben, amikor egyre több okuk lehet félni gazdasági indíttatású (kőolajár esése, orosz gazdaság lassulása) zavargások kirobbanásától a térségben.²⁷ A gyengén teljesítő államok emellett azt is megtanulták, hogy az iszlamista szélsőségesekre és a terrorizmusra való

²⁴ Barry Buzan – Ole Wæver – Jaap de Wilde: *Security: A New Framework for Analysis*. 1998, Lynne Rienner Publishers.

²⁵ Burnashev: Why Islamists are not the important regional security challenge for Central Asian states. 62. o.

²⁶ Farangis Najibullah: Tajikistan’s Islamic Renaissance Party On Life Support. *RFE/RL*, 2015. 03. 03. in: <http://www.rferl.org/content/tajikistan-islamic-renaissance-party-on-the-ropes/26880001.html>, Letöltve: 2015. 06. 27.

²⁷ Ryskeldi Satke – Casey Michel – Sertaç Canalp Korkmaz: The Islamic State Threat in Central Asia: Reality or Spin? *Terrorism Monitor*, 2015. 03. 20. 13. évf. 6. szám. in: [http://www.jamestown.org/programs/tm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=43680&cHash=0675ecbfd7e509e815ff002b4143e228#.VZ6HQfnO84t](http://www.jamestown.org/programs/tm/single/?tx_ttnews[tt_news]=43680&cHash=0675ecbfd7e509e815ff002b4143e228#.VZ6HQfnO84t), Letöltve: 2015. 07. 01.

hivatkozással nyugati figyelmet és pénzt vonzhatnak be országukba. A nagy globális játékosok (Egyesült Államok, Oroszország) számára szintén kényelmes ez a helyzet, igazolja ugyanis a – különböző egyéb érdekek által motivált – fokozott jelenlét fenntartását a geopolitikailag olyannyira fontos régióban.

Következtetések

A fentiek nem azt állítják, hogy egyáltalán nincs realitása az iszlamizálódásnak és/vagy radikalizmusnak, de azt igen, hogy nem a radikális iszlám a biztonságot elsődlegesen veszélyeztető tényező jelenleg Közép-Ázsiában. A legnagyobb különbség az egyes szereplők között a probléma intenzitásának megítélésében van, vagyis abban, hogyan helyezik el a kérdést a kihívás-kockázat-fenyegetés-válság-konfliktus skálán.²⁸ A kockázat kétség kívül jelen van, az viszont már erősen megkérdőjelezhető, hogy beszélhetünk-e akut fenyegetésről. Ilyen szempontból tehát, intenzitását tekintve indokolt lehet eltúlzott retorikáról beszélni. Ugyanakkor azt sem felejthetjük el, hogy a vallási identitások minden történelmi és társadalmi körülmények között jól mozgósíthatóak/manipulálhatóak, illetve, azt is szem előtt kell tartanunk, hogy politikai (érdek)ellentétek sokszor mosódnak össze a vallással, az egyes konfliktusok könnyen kapnak vallási színezetet. Azt sem lehet sohasem kizárni, hogy egy-egy magányos terrorista merényletet követ el az iszlám nevében, amely esemény szintén gyorsan megváltoztathatja a percepciókat. A szekuláris kormányok megdöntése, a *saría* (iszlám törvénykezés), vagy egyéb hasonló intézkedések bevezetése mindenesetre a romló biztonsági környezet fényében sem tűnik valószínűnek a közeljövőben.

Felhasznált irodalom:

Bezdán Györgyi: Etnikai ellentétek és határviták a posztszovjet Közép-Ázsiában. In: *Hadtudomány*, 2013, 23. évf. 1. elektronikus szám. 141–153. o. in: http://mhht.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus/2013_e_Bezdan_Gyorgyi.pdf, Letöltve: 2015. 06. 28.

²⁸ Bővebben lásd: Gazdag Ferenc – Tálás Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezőkről I. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 2008. április. in: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc_talas_peter-a_biztonsagot_veszelyeztet_tenyvez_kr_l_i.pdf, Letöltve: 2015. 07. 03.

- Bobokulov, Inomjon: [Central Asia as a Security Complex: Theory and Practice](#). In: *Central Asia and the Caucasus*, 2012, 13. évf. 3. sz. 105–113. o. Letöltve: 2015. 06. 27.
- Burnashev, Rustam: Why Islamists are not the important regional security challenge for Central Asian states. In: ISAF's withdrawal from Afghanistan – Central-Asian perspectives on regional security, 56–65. o. 2014. június. in: [https://www.academia.edu/9923096/Why the challenge from Islamists is not the most important regional security challenges for Central Asian states](https://www.academia.edu/9923096/Why_the_challenge_from_Islamists_is_not_the_most_important_regional_security_challenges_for_Central_Asian_states), Letöltve: 2015. 06. 30.
- Buzan, Barry – Wæver, Ole – de Wilde, Jaap: *Security: A New Framework for Analysis*. 1998, Lynne Rienner Publishers.
- Gazdag Ferenc – Tóth Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezőkről I. In: *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 2008. április. in: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/gazdag_ferenc_talasz_peter-a_biztonsagot_veszelyeztet_tenyez_kr_l_i.pdf, Letöltve: 2015. 07. 03.
- Gorenburg, Dmitry: US-Russian Cooperation in the Caspian. *Eurasia Policy Memo*, 136. szám. 2011. május. in: http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pepm_136.pdf, Letöltve: 2015. 06. 29.
- Heathershaw, John – Montgomery, David W.: The Myth of Post-Soviet Muslim Radicalization in the Central Asian Republics. *Chatham House Research Paper*, 2014. november. in: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20141111PostSovietRadicalizationHeathershawMontgomeryFinal.pdf, Letöltve: 2015. 07. 03.
- Kasseniva, Nargis: Relations between Afghanistan and Central Asian States after 2014. *SIPRI*, 2014. május. in: <http://books.sipri.org/files/misc/SIPRI14wcaNK.pdf>, Letöltve: 2015. 07. 01.
- Korybko, Andrew: The Hoagland-Blinken Doctrine Is Washington's Updated Plan For Central Asia (II). *Oriental Review*, 2015. 04. 13. in: <http://orientalreview.org/2015/04/13/the-hoagland-blinken-doctrine-is-washingtons-updated-plan-for-central-asia-i/>, Letöltve: 2015. 07. 03.

- Kucera, Joshua: No Longer Under Sanctions, Uzbekistan Gets 300 Armored Vehicles From U.S. *Eurasianet*, 2015. 01. 11. in: <http://www.eurasianet.org/node/71746>, Letöltve: 2015. 07. 01.
- Kulnazarov, Rustem: New Geopolitical Role of Central Asia within Foreign Policy Interests of World Powers. *Asian Social Science*, 2015, 11. évf. 12. szám. in: <http://ccsenet.org/journal/index.php/ass/article/view/42171>, Letöltve: 2015. 06. 25.
- Najibullah, Farangis: Tajikistan's Islamic Renaissance Party On Life Support. *RFE/RL*, 2015. 03. 03. in: <http://www.rferl.org/content/tajikistan-islamic-renaissance-party-on-the-ropes/26880001.html>, Letöltve: 2015. 06. 27.
- Satke, Ryskeldi – Michel, Casey – Korkmaz, Sertaç Canalp: The Islamic State Threat in Central Asia: Reality or Spin? *Terrorism Monitor*, 2015. 03. 20. 13. évf. 6. szám. in: [http://www.jamestown.org/programs/tm/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=43680&cHash=0675ecbfd7e509e815ff002b4143e228#.VZ6HQfnO84t](http://www.jamestown.org/programs/tm/single/?tx_ttnews[tt_news]=43680&cHash=0675ecbfd7e509e815ff002b4143e228#.VZ6HQfnO84t), Letöltve: 2015. 07. 01.
- Afghan Official: Islamic State Present in at Least 3 Provinces. *Military.com*, 2015. 06. 29. in: <http://www.military.com/daily-news/2015/06/29/afghan-official-islamic-state-present-in-at-least-3-provinces.html>, Letöltve: 2015. 07. 03.
- Corruption Perceptions Index 2013. *Transparency International*. in: <https://www.transparency.org/cpi2013/results>, Letöltve: 2015. 06. 28.
- India, Pakistan become full SCO members. *The Hindu*, 2015. 07. 11. in: <http://www.thehindu.com/news/international/india-gets-full-membership-of-the-shanghai-cooperation-organisation-along-with-pakistan/article7407873.ece>, Letöltve: 2015. 07. 01.
- Opiate flows through Northern Afghanistan and Central Asia. A Threat Assessment. *UNODC*, 2012. május. in: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Studies/Afghanistan_northern_route_2012_web.pdf, Letöltve: 2015. 06. 28.
- Russian UAVs in Kyrgyzstan “Kant” military base. *Eurasia-Online*, 2015. 04. 13. in: <http://www.eurasia-online.com/russian-uavs-in-kyrgyzstan-kant-military-base/>, Letöltve: 2016. 07. 01.

- Russia Ratifies Central Asia Base Deals. *Sputniknews*, 2013. 04. 19. in: <http://sputniknews.com/military/20130419/180732956.html>, Letöltve: 2015. 06. 29.
- Syria Calling: Radicalisation in Central Asia. *Crisis Group*, 2015. 01. 20. in: [http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/central-asia/b072-syria-calling-radicalisation-in-central-asia.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/asia/central-asia/b072-syria-calling-radicalisation-in-central-asia.pdf), Letöltve: 2015. 06. 21.
- Taliban in Afghanistan tells Islamic State to stay out of country. *The Washington Post*, 2015. 06. 16. in: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/taliban-warns-islamic-state-to-stay-out-of-afghanistan/2015/06/16/a88bafb8-1436-11e5-8457-4b431bf7ed4c_story.html, Letöltve: 2015. 06. 20.
- U.S. Department of State. Online: <http://www.state.gov/p/sca/ci/af/newsilkroad/>, Letöltve: 2015. 06. 30.
- Why Russia Will Send More Troops to Central Asia. *Stratfor*, 2015. 04. 11. in: <https://www.stratfor.com/analysis/why-russia-will-send-more-troops-central-asia>, Letöltve: 2015. 06. 15.